

УДК 342.951:351.82.

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.19>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Коваленко Лариса Павлівна,
доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків,
Україна)

Статтю присвячено розкриттю змісту організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування. В ній визначається, що ефективність організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування багато в чому визначається знаннями її суб'єктами логічної послідовності та способів зв'язку дій (операцій), що утворюють кожен з організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування. Розкриваються особливості змісту організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування, що реалізується керівниками органів досудового розслідування, визначаються специфікою процесуальної та службової діяльності підпорядкованих органів досудового розслідування. Доводиться специфіка діяльності об'єкта управління визначає розв'язувані під час виконання організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування завдання, форми та методи виконання дій, що становлять їх зміст. Надається поняття організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування. Пропонуються авторські критерії виділення тих чи інших видів організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування, класифікації підвидів управлінської діяльності. Обґрунтовуються організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування: інформаційна; аналітична; прогнозування; планування; організація; регулювання; контроль. Автор умовно об'єднує у дві групи засади. До першої групи відносить пізнавально-програмуєчі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування (дана група включає такі засади, як: інформаційна і аналітична робота, прогнозування і планування), де суб'єкт управління підрозділами (посадовими особами), що спеціалізуються на розслідуванні злочинів, вирішує двоєдине завдання: усвідомлює суть проблеми, що виникла в ході створення або функціонування підрозділу, і визначає в управлінському рішенні модель поведінки в ситуації, що склалася. До другої групи належать організаційно-регулюєчі засади управління, де суб'єкт упорядковує дії підрозділу щодо виконання раніше прийнятого управлінського рішення, регулює його поведінку в процесі практичного вирішення проблеми, що виникла. Пропонується авторське визначення організаційно-правових засад діяльності керівників органів досудового розслідування – це сукупність операцій та дій уповноважених посадових осіб з вироблення, оформлення та реалізації процесуальних і непроцесуальних керуючих впливів щодо підлеглих їм співробітників, державних службовців, працівників та інших органів. Виділяються такі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування: інформаційна, аналітична, прогнозування, планування, організація, контроль, коригування, допомога, облік, звітність, оцінка.

Ключові слова: організаційно-правові засади, діяльність органів досудового розслідування, службова діяльність, посадова особа, адміністративні процедури.

**ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES
OF PRE-TRIAL INVESTIGATION BODIES**

Kovalenko Larysa Pavlivna,
Doctor of Law, Professor,
Associate Professor at the
Department of Administrative Law
and Administrative Activity
(Yaroslav Mudryi National Law
University, Kharkiv, Ukraine)

The article is devoted to the disclosure of the content of organizational and legal bases of pre-trial investigation bodies. It stipulates that the effectiveness of organizational and legal bases of pre-trial investigation bodies is largely determined by the knowledge of its subjects of logical sequence and ways of linking actions (operations) that form each of the organizational and legal bases of pre-trial investigation bodies. Peculiarities of the content of organizational and legal principles of pre-trial investigation bodies, implemented by the heads of pre-trial investigation bodies, are determined by the specifics of procedural and service activities of subordinate pre-trial investigation bodies. It is proved that the specifics of the object of management determines the tasks, forms and methods of performing actions that constitute their content, which are solved during the implementation of organizational and legal principles of activity of pre-trial investigation bodies. The concept of organizational and legal bases of activity of pre-trial investigation bodies is given. Author's criteria for selection of certain types of organizational and legal bases of activity of pre-trial investigation bodies, classification of subtypes of administrative activity are offered. The organizational and legal bases of activity of bodies of pre-judicial investigation are substantiated: information; analytical; forecasting, planning; organization; regulation; control. The author conditionally combines into two groups of principles. The first group includes cognitive-programming organizational and legal principles of pre-trial investigation bodies (this group includes such principles as: information and analytical work, forecasting and planning), where the subject of management of units (officials) specializing in the investigation of crimes, solves a twofold task: realizes the essence of the problem that arose during the creation or operation of the unit, and determines in the management decision model of behavior in the current situation. The second group includes organizational and regulatory principles of management, where the subject organizes the actions of the unit to implement previously adopted management decisions, regulates its behavior in the process of practical solution of the problem. The author's definition of organizational and legal bases of activity of heads of pre-trial investigation bodies is offered. The following organizational and legal principles of pre-trial investigation bodies are distinguished: informational, analytical, forecasting, planning, organization, control, adjustment, assistance, accounting, reporting, evaluation.

Key words: organizational and legal principles, activity of pre-trial investigation bodies, official activity, official, administrative procedures.

Організація діяльності територіальних органів досудового розслідування щодо розслідування злочинів безпосередньо визначається упорядкованістю дій суб'єктів, які здійснюють керівництво слідчими та дізнавачами. Ефективність організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування багато в чому визначається знаннями її суб'єктами логічної послідовності та способів зв'язку дій (операцій), що утворюють кожну з організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування. Особливості змісту організаційно-правових засад

діяльності органів досудового розслідування, що реалізується керівниками органів досудового розслідування, визначаються специфікою процесуальної та службової діяльності підпорядкованих органів досудового розслідування. Специфіка діяльності об'єкта управління визначає розв'язувані під час виконання організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування завдання, форми та методи виконання дій, що становлять їх зміст [1; с. 43]. Під організаційно-правовими засадами діяльності органів досудового розслідування прийнято розуміти об'єктивно необхідні та відносно самостійні частини (підвиди) управлінської діяльності, що характеризуються специфічними цілями та завданнями, змістом та механізмом здійснення, особливою формою просторово-часового вираження. Теоретично управління використовуються різні критерії виділення тих чи інших видів організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування, тому й у науковій літературі також зустрічаються найрізноманітніші класифікації підвидів управлінської діяльності [2; с. 31]. Крім того, на утримання кожної організаційно-правової засади діяльності органів досудового розслідування впливатиме і рівень управління, що має свої цілі, завдання, дії та операції суб'єкта. Таким чином, у рамках функціонального підходу, який бере свій початок у працях адміністративістів, ми можемо виділити такі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування: інформаційну; аналітичну; прогнозування; планування; організацію; регулювання; контроль. Зазначена логіка розташування організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування у класифікаційному ряді відповідає послідовності досягнення суб'єктом управління своєї мети, тобто це послідовність надання впливу на об'єкт управління з метою упорядкування його діяльності. Іншими словами, виконуючи своє функціональне призначення, суб'єкт управління систематично отримує інформацію про стан соціальної організації, аналізує причини та умови наявного становища, прогнозує розвиток ситуації у різних напрямках, на основі прогнозу розробляє план подальших дій всього соціального об'єкта, організує виконання управлінського рішення, регулює його виконання та контролює правильність реалізації рішення, у разі потреби коригує свої власні дії та діяльність виконавця, надає йому необхідну допомогу, розглядає звіт про виконання управлінського рішення та оцінює дії підлеглих. Перелічені організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування може бути умовно об'єднані у дві групи. Так, до першої групи можна віднести пізнавально-програмуючі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування (дана група включає такі засади, як: інформаційна і аналітична робота, прогнозування і планування), де суб'єкт управління підрозділами (посадковими особами), що спеціалізуються на розслідуванні злочинів, вирішує двоєдине завдання : усвідомлює суть проблеми, що виникла в ході створення або функціонування підрозділу, і визначає в управлінському рішенні модель поведінки в ситуації, що склалася. До другої групи слід віднести організаційно-регулюючі засади управління, де суб'єкт упорядковує дії підрозділу щодо виконання раніше прийнятого управлінського рішення, регулює його поведінку в процесі практичного вирішення проблеми, що виникла. Організація діяльності територіальних органів досудового розслідування злочинів безпосередньо визначається упорядкованістю дій суб'єктів, які здійснюють керівництво слідчими та дізнавачами [3; с. 11]. Організаційно-правові засади діяльності керівників органів досудового розслідування – це сукупність операцій та дій уповноважених посадових осіб з вироблення, оформлення та реалізації процесуальних і непроцесуальних керуючих впливів щодо підлеглих їм співробітників, державних службовців, працівників та інших органів. Під організаційно-правовими засадами діяльності керівників органів досудового розслідування прийнято

розуміти об'єктивно необхідні та відносно самостійні частини (підвиди) управлінської діяльності, що характеризуються специфічними цілями та завданнями, змістом та механізмом здійснення, особливою формою просторово-часового вираження. Ефективність управлінської діяльності багато чому визначається знанням її суб'єктом логічної послідовності та способів зв'язку дій (операцій), що утворюють кожну з засад. Послідовне та логічне виконання суб'єктом управління кожної з засад управління та всієї їх сукупності забезпечує розробку стрункої моделі діяльності об'єкта управління, а реалізація управлінського рішення – надання їй якостей упорядкованості, організованості. У межах функціонального підходу виділяються такі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування: інформаційна, аналітична, прогнозування, планування, організація, контроль, коригування, допомога, облік, звітність, оцінка. Логіка розташування засад у класифікаційному ряді відповідає послідовності досягнення суб'єктом управління підцілей надання впливу на об'єкт управління для впорядкування його діяльності. Виконуючи своє призначення, суб'єкт управління систематично отримує інформацію про стан соціальної організації, аналізує причини та умови наявного становища, прогнозує розвиток ситуації у різних напрямках, на основі прогнозу розробляє план (управлінське рішення), що передбачає подальші дії очолюваного підрозділу, організує виконання управлінського рішення, контролює правильність реалізації рішення, коригує свої власні дії та діяльність виконавців, надає їм необхідну допомогу, веде облік проміжних та підсумкових результатів діяльності об'єкта, розглядає звіт про виконання та оцінює дії підлеглих [4; с. 50]. Названі організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування можуть бути об'єднані у дві групи: пізнавально-програмуючі та організаційно-регулюючі. В основі градації та об'єднання організаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування у групи лежить критерій безпосередності впливу дій суб'єкта управління на поведінку об'єкта управління. У рамках реалізації пізнавально-програмуючих засад (інформаційної, аналітичної, прогнозування та планування) суб'єкт управління посадовими особами (органами), які здійснюють розслідування злочинів, вирішує двоєдине завдання: усвідомлює суть проблеми, що виникла в ході створення або функціонування підрозділу, та визначає в управлінському рішенні модель його поведінки у ситуації. Реалізація цієї групи засад становить зміст першої стадії процесу управління. Таким чином, у процесі управління при реалізації пізнавально-програмуючих функцій керівниками органів розслідування злочинів здійснюється розробка та прийняття управлінського рішення. Інформаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування засада – це пізнавальна функція, що реалізується безпосередньо керівниками органів розслідування злочинів або спеціально уповноваженими ними посадовими особами через виконання науково обґрунтованих та суворо регламентованих операцій з управлінською інформацією та її носіями за допомогою спеціальних засобів, методів та технологій. Метою інформаційно-правових засад діяльності органів досудового розслідування є створення та підтримання в актуальному стані інформаційної системи, що задовольняє потреби начальника органу досудового розслідування злочинів у відомостях, необхідних та достатніх для формування, оформлення та реалізації керуючих впливів щодо підлеглих органів, підрозділів та співробітників [5; с. 64]. Склад та функціонування інформаційної системи повинні відповідати інформаційним потребам конкретного суб'єкта управління, що випливають із його функціональних обов'язків. Під час роботи з інформацією слід дотримуватися наступної послідовності стадій: 1) збирання; 2) підготовка; 3) обробка. Збір включає: пошук необхідної інформації. Яка інформація потрібна в діяльності органів досудового розслідування, які методи передбачається

використовувати, яка процедура пошуку, його трудомісткість і тривалість, які передбачувані джерела шуканої інформації. Збір відомостей може здійснюватися за допомогою вивчення справ, службової документації, що утворюється в результаті службової діяльності, контентного пошуку в автоматизованих базах даних, опитування та інших методів. Підготовка охоплює собою дії, спрямовані на отримання, відображення, редагування даних, що збираються в одному місці, приведення їх у стан, зручне для сприйняття адресатом і подальшої обробки. Дані дії виконуються при надходженні первинної інформації різними каналами зв'язку від об'єкта до суб'єкта управління, наприклад, в заархівованому вигляді або з цифровим підписом. Обробка включає дії з введення зібраних відомостей в заздалегідь підготовлені форми; подання у формі (формалізацію); зберігання та видачу у встановлений час. Дотримання науково обґрунтованої послідовності дій із відомостями дозволить керівникам органів розслідування злочинів виключити оперування даними, що не потрібні в конкретній ситуації, мінімізувати інформаційний шум, підвищити смислову відповідність між запитом та отриманою відповіддю, що дозволяє зняти невизначеність щодо ситуації, що склалася у підпорядкованих органах. Роботу з інформацією забезпечує узгодженість усіх компонентів інформаційної системи, що об'єднує в собі систему інформації, її носіїв та джерела, персонал, методи, способи та технології інформаційної роботи, оргтехніку та програмно-апаратні комплекси, інформаційні процеси, комунікації (зв'язки) між названими компонентами та адресатів інформації (суб'єктів керування). Ключовими компонентами, що відрізняють інформаційну систему керівників органів розслідування злочинів від інших управлінських інформаційних систем, є система інформації, її носії та джерела, а також склад осіб, яким вона адресується. Вся інформація, що циркулює в інформаційній системі суб'єктів управління органами досудового розслідування на регіональному рівні, може бути класифікована з різних підстав, до яких належать: зміст, правова основа, функціональне призначення, форма відображення та ін. За своїм змістом вся управлінська інформація поділяється на відомості, що характеризують основні елементи оперативної ситуації. З урахуванням специфіки правових засад діяльності органів досудового розслідування інформація поділяється на процесуальну та службову. Процесуальна управлінська інформація – це відомості, які знімають невизначеність щодо перебігу та результатів розслідування підлеглими посадовими особами кримінальних справ про підслідні їм злочини. Відомості, що становлять таємницю слідства, включені до складу відомостей конфіденційного характеру. Отже відповідно до вимог законодавства України, організаційно-правові засади діяльності органів досудового розслідування – це сукупність операцій та дій уповноважених осіб з вироблення, оформлення та реалізації процесуальних і непроцесуальних керуючих впливів щодо підлеглих їм співробітників, державних службовців, працівників та інших органів, що характеризуються специфічними цілями та завданнями, змістом та механізмом здійснення, особливою формою просторово-часового вираження.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях. Навчальний посібник. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2017. 196 с.
2. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник. кол.авт.; кер. авт.кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
3. Національна поліція України. Законодавство. Роз'яснення. Коментар / за заг. ред. О.В. Тахтая. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 540 с.

4. Організація роботи підрозділів досудового розслідування: навч. посібник / А.Г. Гаркуша, О.Ф. Кобзар, Ю.А. Кричун, Н.П. Черняк та ін. – 2-ге вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 108 с.

5. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.